

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ankstyvosios monetos

Sidabro lydinių laikotarpis baigėsi pradėjus kalti juos pakeitusias monetas, tačiau dėl skirtinų veiksnių įvairiuose kraštuose tai atsitiko ne tuo pačiu metu. Tarkime, šiaurinėse estų žemėse monetos atsirado dar XIII a., jas nukariavus Danijai ir prievertos būdu įvedus čia savas monetas. Tuo pačiu metu užgrobės prūsų žemes čia monetas kaldino Kryžiuočių ordiną, o žemgalių, latgalių žemėse anksčiausiai monetas kaldino Rygos arkivyskupiją ir Kalavijuočių ordiną. Rusioje sidabro lydinius pamažu išstūmė nukariautojų totorių ir mongolų monetą (sidabrinį dirhamą ir varinių pulų) priverstinė sklaida. Vėliau totoriškas monetos čia pamažu keitė XIV a. pabaigoje pradėtos kaldinti Rusios sritinių kunigaikščių totoriškai slaviškos vasalinės monetos; jose priverstinai turėjo būti vaizduojama tamga – vasalinio pavaldumo Aukso ordai simbolis. Kijevo kunigaikštystės monetų kalybai įtaką iš pradžią darė Aukso orda, vėliau, XIV a. antrojoje pusėje, – čia įsigalėjusi Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (LDK).

Savarankiškumą išlaikiusios žemės – LDK, Naugardo, Pskovo kunigaikštystės – daug ilgiau išlaikė savas pinigų sistemas, pagrįstas vietiniais sidabro lydiniais. LDK juos pakeitė tik XIV a. antrojoje pusėje pradėtos kaldinti monetos. Viena iš svarbesnių priežasčių monetoms atsirasti buvo netinkami smulkiai prekybai sidabro lydiniai. Literatūros šaltiniai rodo, kad už 1 sidabro kapą buvo galima nusipirkti 15 avinų, už 1,5 – gerą žirgą. Smulkesniems atiskaitymams buvo praktikuojama atkirsti tam tikrą kapos dalį – pusę ar dar mažesnį gabaliuką. Atkirstų gabaliukų randama ir lobiuose. Bet toks smulkesnių „pinigų darymo“ būdas buvo itin nepatogus. Nepalyginamai parankesnės buvo fiksuotos masės ir fiksuoto metalo grynumo monetos.

Taigi pirmųjų monetų atsiradimo LDK priežastis lėmė

Early coins of the Grand Duchy of Lithuania

The period of silver bars ended with the start of striking coins as a replacement for them. However, due to the influence of different factors in different territories, this did not happen at the same time. For example, in northern Estonian territories the emergence of coins dates back to as early as the 13th century upon the conquest of the territories by Denmark, which enforced the coins of its own. Having conquered the Prussian territories, the Teutonic Knights minted their coins there around the same time, while in the Semigallian and Latgallian territories the first coin minters were the Archbishopric of Riga and the Knights of the Sword. In Russia, silver bars were gradually ousted by the forced spread of the coins of the conquerors Tartars and Mongols (silver dirhams and copper puls). Later on, Tartar coins were gradually replaced by the Tartar-Slavonic vassal coins of Russian local princes in late 14th century; these had to feature a *tamga* – the symbol of vassal subordination to the Golden Horde. Coin minting in the Duchy of Kiev initially fell under the influence of the Golden Horde, later, in the second half of the 14th century, of the Grand Duchy of Lithuania (GDL), which had gained power there. The territories that remained independent, such as the GDL, the Principalities of Novgorod and Pskov, preserved their own monetary systems based on local silver bars for substantially longer. In the GDL, the latter were replaced with coins that began to be minted in the second half of the 14th century. Among the major reasons behind the appearance of coins was the inappropriateness of silver bars for small-scale trade. Literature sources show that one silver *kapa* could buy 15 rams and 1.5 *kapas* a good horse. For smaller settlements, cutting off a certain portion of a *kapa* – half or still a smaller fragment – was practised. Cut fragments have been found in hoards as well. Yet

12 pav. Jono Liuksemburgiečio Prahos grašis.
1310–1346 m.

Fig. 12. Prague groat of Charles of Luxembourg.
1310–1346

ne tiek politinės valdovo ambicijos, kiek ekonomika – dėl poreikio prekiauti viduje ir su užsienio kraštais, taip pat siekiant palengvinti valstybės mokesčių surinkimą. XIV a. viduryje krašto gynybai, kariuomenei išlaikyti buvo nustatytas nedidelis, bet visuotinis sidabrinės mokesčis į valstybės iždą. Tačiau šio 3–9 grašių nuo dūmo ar žagrės mokesčio buvo neįmanoma surinkti, rinkoje cirkuliuojant tik stambioms kapoms.

Beje, XIV a. į LDK rinką jau patekdavo tarptautinių Europos pinigų – Prahos grašių, nuo 1300 m. kaldinamų Čekijoje (12 pav.), tačiau dar labai nedaug. Kita vertus, šios aukštos prabos sidabrinės monetos (Karolio I – apie 3,3 g, 825 prabos) taip pat buvo per daug stambios, todėl atskaitant tekdamo jas karpiti į mažesnes dalis (lobiuose randami pusės, ketvirčio grašio fragmentai). Be to, didesnis Prahos grašių kiekis į LDK patekdavo tik po 1378 m., pradėjus Čekiją valdyti Vaclovui IV.

LDK pradėta monetų kalyba rodo šalies ekonominę ir politinę brandą. Kartu tai šalies savarankiškumo ir stiprios konsoliduotos valdžios požymis, dažnai siejamas su nauju mokesčiu įvedimu šalies gyventojams, siekiant išlaikyti kariuomenę ir apginti suverenitetą nuo išorės priešų, vykdysti valstybę stiprinančias karines akcijas. Svarbus ir pelnas, gaunamas iš monetų kalybos. Reikšminga tai, kad monetų kalyba, palyginti su kāpų liejimo primityvia technologija, yra daug sudėtingesnė, dėl to sunkiau jas falsifikuoti.

Monetos pranašesnės už lydinius dar ir dėl to, kad jos yra informacijos šaltinis, reprezentuoja valstybę, jos valdovą – ir ne tik raštu, bet ir suprantamais simboliais. Pirmosios lietuviškos monetos išiskiria iš kaimyninių valstybių monetų būtent tuo, kad daugelio monetų abiejose pusėse yra pavaizduoti heraldiniai ženklai. Kita vertus, jos yra „nebylios“, anoniminės, nes daugelyje jų legenda sąmoningai nežkalta arba neinformatyvi. Ši aplinkybė gerokai apsunkina ankstyviausią lietuvišką monetų atributavimą. Padėti blogina ir tai, kad ankstyviausią lietuvišką monetą atsiradimo laikas sutapo su itin audringa XIV a. antrosios pusės Lietuvos istorija, kurioje gausu politinių įvykių – permaninga kova dėl valstybės sosto, perversmai. Kita svarbi aplinkybė yra tai, kad LDK tam tikrais laikotarpiais buvo skirtinės valdžios pasidalijimo formos – pradedant darnia brolių Algirdo ir Kęstučio dvivaldyste (1345–1377 m.) ir baigiant Skirgailos vasaliniu valdymu, didžiajam Lietuvos kunigaikščiui Jogailai priėmus Lenkijos karūną 1386 m.

such a method of “making money” of lower value was extraordinarily inconvenient. Coins of fixed weight and fineness were handier beyond comparison.

Hence, the reasons for the occurrence of the first coins in the GDL were decided not by the ruler’s political ambitions but rather economic reasons – the need to trade domestically and with foreign territories, as well as to facilitate tax collection in the state. In the mid-14th century, a small but universal *sidabrine* (“silver”) tax, payable to the treasury, was imposed for the defence of the territory and maintenance of the army. However, this tax on a smoke or a plough in the amount of 3 to 9 groats was impossible to collect with only large-sized *kapas* circulating in the market.

In fact, it was already in the 14th century that international European money – Prague groats that had been minted in the Czech lands since 1300 – would appear on the GDL market (Fig. 12), yet they were still very few. On the other hand, these silver coins of high fineness (coins of Charles I – about 3.3 g, fineness 825) were also too large, therefore, at the time of settlement, one was obliged to cut them into smaller fragments (in hoards, fragments of the half-groat and of the quarter-groat have been found). In addition, larger quantities of Prague groats would get into the GDL only after 1378, when Czechia came under the rule of Wenceslaus IV. The start of minting coins in the GDL reflected the country’s economic and political maturity. At the same time this was an indication of the country’s independence and strong consolidated power, often related with the imposition of new taxes on the population aimed at maintaining the army and protecting national sovereignty against external enemy, as well as carrying out military operations that strengthened the state. Equally important was the profit earned from coin minting. Significantly, coin striking, as compared to the primitive technology of *kapas* casting, was much more complicated; consequently, coins were more difficult to counterfeit.

Coin were superior to bars in that they were also a source of information, they represented the state and its ruler – not only through inscriptions but also through identifiable symbols. The first Lithuanian coins stand apart from those of the neighbouring countries precisely in that they bear heraldic insignia on both sides of many coins. On the other hand, they are “voiceless”, anonymous, as on many of them legend

ir išvykus į Krokuvą. Panaši situacija iš pradžių susidarė Jogailai atidavus Vilniaus sostą Vytautui (1392 m.), vėliau sugrąžinus dar ir tévoniją – Trakus. Tiesa, ne taip, kaip Skirgaila, Vytautas gavo valdyti dar ir valstybės sostinę Vilnių. Kartu šiuo laikotarpiu įvyko reikšmingiausias valstybės istorijoje įvykis – ilgai brandintas Lietuvos krikštas (1387 m.), padares nepaprastai didelę įtaką valstybės kultūrai, jos orientacijos pasikeitimui Vakarų Europos kryptimi. Tai matyti ir iš to meto lietuviškų monetų. Lietuviškoje heraldikoje atsirado ne tik nauji krikščioniški simboliai – dvigubas kryžius, vėliau tapęs Vyčio kryžiumi, bet ir pereita nuo slaviškos kirilicos prie gotikinės lotyniškos rašysenos monetų legendose.

Vienas iš svarbiausių argumentų, kuriuo remiantis galima atribuoti lietuviškas monetas pagal jose pavaizduotus heraldinius simbolius, yra supratimas, kad jose išlaikytas viduramžių vasalinėse monetose plačiai praktikuotas principas, jog monetos averse turi būti šalies valdovo, turinčio monetų emitavimo regaliją, ženklai (vardas, titulai, herbas), reverse gali būti įkalamas ir jo vasalo vardas ar simbolis. Esant stabiliam valstybės valdymui, savarankiško valdovo emituotų monetų reverse dažnai įkalamas valdovo giminės dinastinis simbolis ar herbas. Dinastinis simbolis ar herbas monetoje buvo įkalamas ir kaip priemonė valdžios perimamumui ir valdovo suverenumui pademonstruoti. Remiantis šia nuostata ir įvertinus archeologinius argumentus, galima išpėti nemažai lietuviškų monetų mišlių, atsakyti į daugelį probleminių klausimų. Pažvelgus į priekį, galima pastebeti, kad šio principio ir tradicijų LDK numizmatikoje buvo nuosekliai laikomasi nuo XV a. pabaigos, kai monetų atribucijos problemų jau nebuvvo, nes jų legendose įkalti valdovų vardai ir titulai. Nuo 1508 m. monetose jau įkalami ir metai. Pavyzdžiu gali būti Žygimanto Kazimieraičio (vėliau praminto Senuoju), Lenkijos karaliaus Kazimiero Jogailaičio vasalo, valdžiusio nedidelę Gloguvo kunigaikštystę Silezijos pasienyje, 1506 m. grašis (13 pav.). Jo averse įkaltas siuzereno – raito Kazimiero Jogailaičio – atvaizdas, aplink jį yra legenda KA3IMIRI R(ex) POLONIE NATVS (Lenkijos karaliaus Kazimiero sūnus). Reverse – Lenkijos herbas Erelis, aplink jį įkaltas legendos tēsinys SIGISMVNDVS DVX GLOGOVIE (Gloguvo kunigaikštis Žygimantas). Kadangi pirmųjų lietuviškų monetų sidabro prabos tikslią matavimą, atliktą, tarkime, moderniu rentgenofluorescentinės analizės metodu, dar neatlikta,

purposely was not inscribed or was uninformative. The latter circumstance makes the attribution of the earliest Lithuanian coins difficult. The situation is still aggravated by the fact that the time of origination of the earliest Lithuanian coins coincided with Lithuania's turbulent history in the second half of the 14th century, which was rich in events, such as changeable fight for the throne and coups d'état. Another important circumstance was the different forms of the distribution of power in the GDL at certain periods – from the harmonious diarchy of the brothers Algirdas and Kęstutis (1345–1377) to vassal governance by Skirgaila until the Grand Duke Jogaila of Lithuania's acceptance of the crown of Poland in 1386 and his departure to Cracow. A similar situation initially resulted from Jogaila's giving up the throne of Vilnius in favour of Vytautas in 1392 and also regaining his patrimony in Trakai later. Differently from Skirgaila, Vytautas was also granted the rule over the capital Vilnius. At the same time the period witnessed an event of utmost importance for the state – the long-awaited christening of Lithuania in 1387, which had crucial influence over the culture of the state and its changed orientation towards Western Europe. This was also reflected in the Lithuanian coins of the time. Not only new Christian symbols appeared in Lithuanian heraldry, including the double cross, which later became the Vytis cross, but also a changeover from the Slavonic Cyrillic to the Latin Gothic script took place in coin legends. Among major arguments based on which attribution of Lithuanian coins is possible by the heraldic symbols depicted on them is understanding of the principle which was widely practiced in medieval vassal coins, that the obverse of the coin must feature the insignia of the ruler of the state who has the regalia for issuing coins (his name, titles, coat of arms), while the reverse may also carry the name or the symbol of his vassal. With stable governance of the state, the reverse of the coins issued by a self-dependent ruler often bore the dynastic symbol or the coat of arms of the ruler's family. The dynastic symbol or the coat of arms was struck on the coin also as a means to demonstrate the continuity of power and the ruler's sovereignty. Following these rules and having assessed the archaeological argumentation one can solve quite many puzzles related to Lithuanian coins and answer a number of problematic questions. Looking into later periods, one can notice that this

13 pav. Gloguvo kunigaikščio Žygimanto grašis – LDK monetų prototipas. 1506 m.

Fig. 13. Groat of Duke Sigismund of Glogow, a prototype of GDL coins. 1506

14 pav. Vladimiro Algirdaičio Kijevo kunigaikštystės monetos. XIV a. antroji pusė

Fig. 14. Coins of Vladimir, son of Duke Algirdas, of the Principality of Kiev. Second half of the 14th c.

apie jų nominalą būtų galima spręsti tik pagal masę. Suprantama, kad tai nėra tikslu, nes realią monetos vertę lemia grynojo sidabro kiekis. Be to, kalant mažesnių nominalų monetas *al marco* metodu, kai iš tam tikro metalo kiekio nukalamas nustatytas monetų skaičius, netikrinant pavienių monetų masés, jų masés sklaida plati. Todėl šiandien būtų sudėtinga tiksliai įvardyti kai kurių monetų nominalą pagal Vakarų Europoje buvusią sistemą – 1 grašis lygus 10 denarų. Kita vertus, nustatant nominalą, galimos didelės paklaidos, nes reikėtų nuspręsti, ar lyginama su XIV a. pabaigoje dar nelabai plačiai paplitusiui Prahos grašiu (Karolio I grašis – apie 3,3 g), ar, pavyzdžiu, su Moldavijos grašiu (Petro Mušato – apie 1,0 g). Dėl to ne visada nurodomas pirmųjų lietuviškų monetų nominalas.

Neišlikus rašytinių šaltinių, šiandien sunku nustatyti tikslią lietuvišką monetų kalimo pradžią. Ukrainos lobijų duomenimis, jau Vladimiras Algirdaitis, 1362 m. gavės valdyti Kijevą ir sustiprinės savo valdžią po Algirdo pergalės 1363 m. prieš Aukso ordą prie Melynujų vandenų, netrukus pradėjo kaldinti sidabrinės monetas. Tiriant didžiausią Vladimiro Algirdaičio monetų lobį, rastą Sosnicoje, netoli Kijevo, nustatyta, kad per visą valdymo laikotarpį (1362–1394 m.) Vladimiras Algirdaitis nukaldino septynių tipų vis mažėjančios masés monetas (14 pav.). Monetų vidutinė masė kito nuo 1,1 g (emisijos pradžioje) iki 0,15 g (jos pabaigoje); prabataip pat dėsninai mažėjo nuo 900 iki 500. Tai atitiko visuotinę monetų masés ir sidabro prabos mažinimo tendenciją XIV a. pabaigoje, ypač ryškią stebint populiaus Prahos grašio ir iš jų orientuotų kitų Vakarų valstybių – Haličo, Moldavijos – monetų kalybą. Ankstyviausiose Vladimiro Algirdaičio monetose buvo arabiški įrašai, imituojantys Aukso ordos chano

principle and traditions were consistently observed in Lithuanian numismatics from late 15th century, when there were no more problems of coin attribution because coin legends carried the names and titles of the rulers. Starting with 1508, coins already contained the year of issue. The groat of 1506 of Sigismund, the son of Casimir IV (later referred to as Sigismund the Old), vassal of King Casimir the Jagiellonian of Poland, who governed a small Duchy of Glogow on the Silesian border, may serve as a relevant example (Fig. 13). Its obverse pictures suzerain Casimir the Jagiellonian's coat of arms – an Eagle, around which the legend KA3IMIRI R(ex) POLONIE NATVS (the son of King Casimir of Poland) is inscribed, the reverse portrays an image of Sigismund the Old with a continuation to the legend SIGISMVNDVS DVX GLOGOVIE (Duke Sigismund of Glogow) around it. As written sources have not survived, it is now hard to ascertain the exact date when the striking of Lithuanian coins began. According to the data of Ukrainian hoards, it was Vladimir, son of Duke Algirdas, who began striking silver coins shortly after he had become the ruler of Kiev back in 1362 and enhanced his power there after Algirdas' victory against the Golden Horde by the Blue Waters in 1363. Investigating the largest hoard of the coins of Vladimir, son of Duke Algirdas, found in Sosnitsa close to Kiev, it was ascertained that throughout his reign (1362–1394) Vladimir struck coins of seven types consistently declining in weight (Fig. 14). The average weight of the coins ranged between 1.1 g (at the beginning of issue) and 0.15 g (at the end of issue), their fineness also declined gradually from 900 to 500. This was in line with a universal tendency for reducing the weight and fineness of coins in the late 14th century that was especially strong in the striking of the popular Prague

Džanibeko (1342–1357 m.) Giulistane 1351–1352 m. kaldintas monetas. Tyrinėjant Aukso ordos monetas, matyti, kad taip, viena vertus, buvo išreiškiama tam tikra priklausomybė nuo jos, kita vertus, tuo buvo siekiama, kad Vladimiro Algirdaičio monetos įsitvirtintų Rytų rinkoje, lengviau būtų surenkami mokesčiai mažesnės vertės monetomis. Šiek tiek vėliau jo monetų averse atsirado kunigaikščio ženklas. Iš pradžių su šiuo ženklu buvo komponuojami arabiškos legendos fragmentai, paimti iš Aukso ordos chano Muchamedo Buliako 1371–1372 m. kaldintų monetų, arba dviejų supintų širdžių ornamentas. Vėlyvesnėse Vladimiro Algirdaičio monetose centre vietoj totožkų akcentų vaizduojama raidė K, reiškianti jo valdomos kunigaikštystės sostinę ir monetų kalimo vietą – Kijevą, arba graikiškasis kryžius, simbolizuojantis Kijevo Rusios ir jos valdovo stačiatikių tikėjimą. Vladimiro Algirdaičio monetų tipologijos seką rodytų, viena vertus, iš pradžių buvusių Aukso ordos įtaką Kijevo kunigaikštystei, kita vertus, nuosekliai didėjusį Vladimiro Algirdaičio savarankiškumą vidaus ir užsienio politikoje. Valdymo pradžioje Vladimiras Algirdaitis privalejo iš gyventojų surinkti valstybinį mokesčių į LDK iždą, galbūt ir Aukso ordos tikrajam valdovui emyrui Mamajui, su kuriuo Algirdą siejo taikos sutartis. Kadangi Kijevo Rusios areale iki tol kursavo daugiausia Aukso ordos monetos, Vladimiras Algirdaitis nedelsė pradėti kaldinti savas monetas. Monetų kalybos pradžią galėjo paskatinti ir vakarinių kaimyninių valstybių – Haličo ir Lenkijos – emituojamos monetos. Kaip žinia, monetų kalyba – pelningas verslas, todėl jo kontrolės ir pelno valstybės valdovas stengdavosi neišleisti iš savo rankų. Visgi verčiamai ekonominių sąlygų, taip pat siekdami ir politinių tikslų, neretai vietinei apyvartai vykdyti sritiniai kunigaikščiai kaldindavo savas monetas. Tačiau

groat and the Prague groat-orientated coins of other western countries, such as Halych and Moldavia. The earliest coins of Vladimir, son of Duke Algirdas, carried Arabian inscriptions that imitated the coins of Khan Jani Beg of the Golden Horde (1342–1357) minted in Gulistan in 1351–1352. By examining the coins of the Golden Horde one can see that, on the one hand, this was a way to express some dependence on the latter; on the other hand, this was aimed at establishing the coins of Vladimir, son of Duke Algirdas, in the Eastern market and facilitating tax collection in lower value coins. A little while afterwards his coins began featuring the ducal insignia on the obverse. Initially this insignia was used for composing fragments of the Arabian legend seen on the coins struck by Khan Muhammad Bulak in 1371–1372, or an ornament of two intertwined hearts. On the later coins of Vladimir, instead of Tatar details, the Greek letter K is depicted denoting Kiev, the capital city of the Principality under his rule and the location of striking the coins, or the Greek cross which symbolises the orthodox faith of Kievan Rus and its ruler. The typological sequence of the coins of Vladimir, son of Duke Algirdas, would on the one hand be suggestive of the Golden Horde's influence over the Principality of Kiev and Vladimir's consistently increasing self-dependence in domestic and foreign policy.

At the start of his rule Vladimir had to collect taxes for the GDL treasury and possibly for the actual ruler emir Mamai of the Golden Horde with whom Algirdas had signed a piece accord.

As by that time mainly Golden Horde coins had been in circulation in Kievan Rus, Vladimir did not linger to start striking coins of his own. The start of minting coins may also have been encouraged by the issue of coins in

15 pav. PEČAT tipo monetos iš Šančių lobio. ČDM

Fig. 15. PEČAT-type coins from the Šančiai hoard. ČDM

paprastai galiodavo principas, nusakomas Prancūzijos karaliaus Liudviko IX žodžiais: „Kiekvieno senjoro monetos cirkuliuoja tik jo valdose, o karaliaus monetos kursuoja visoje karalystėje“. Nenukrypo nuo šio principio ir Vladimiras Algirdaitis, kadangi, lobių duomenimis, jo monetų su nedidelėmis išimtimis randama tik Kijevo ir gretimo Černigovo regione. Lietuvoje rasta vos viena moneta Raudondvario (Vilniaus r.) lobyje.

Vienas iš svarbesnių propagandos tikslų – paskelbtai apie valdomos žemės savarankiškumą – pasiekiamas įkalant monetose valdovo vardą, titulą, heraldinį ženklą. Vladimiro Algirdaičio monetose svarbiausias įrežtos legendos turinys yra jo vardas kirilicos rašmenimis. Vladimiro Algirdaičio monetos laikytinos pirmosiomis LDK monetomis. Netrukus monetos buvo pradėtos kaldiinti ir LDK metropolijoje – etnografinėse Lietuvos žemėse, darniai valdomose brolių – Algirdo, kaip didžiojo kunigaikščio, reziduojančio sostinėje Vilniuje, ir Kęstučio, kaip Trakų kunigaikščio. Dvivaldybė, kitaip – diarchija, leido išlaikyti stabilią vidaus santvarką, netgi nuolat kovojant su išorės priešais – Aukso orda, Vokiečių ordinu, Maskva.

Tuo metu LDK atsirado aukštos prabos masyvios (vid. masė – apie 1,16 g) monetos, istorinėje literatūroje dažnai vadinamos I tipo monetomis. Jų averse kirilicos rašmenimis LDK valstybine raštijos kalba (gudų) įkaltas žodis ПЕЧАТЬ (PEČAT – antspaudas, ženklas), pažymintis, kad moneta nukaldinta paties valdovo, garantuojančio metalo grynumą ir tikrą masę; reverse – heraldinis simbolis, sudarytas iš dviejų elementų: ietigilio ir graikiškojo kryžiaus lygiais galais (15 pav.).

PEČAT tipo monetos pagamintos iš aukštos prabos sidabro lakšto ruošinių, o jų kalyba yra pakankamai aukšto techninio lygio. Monetas anoniminės, todėl

the neighbouring countries of Halych and Poland to the west.

The coins of Vladimir should be considered the first coins of the GDL. Shortly afterwards coins began to be struck also in the metropolitan GDL – Lithuania's ethnographic lands governed harmoniously by the brothers Algirdas as Grand Duke residing in the capital city of Vilnius and Kęstutis as the Duke of Trakai. The diarchy allowed to maintain the stability of the domestic order even during the ceaseless fights with external enemies – the Golden Horde, Teutonic Knights, and Muscovy.

At that time massive coins of high fineness (average weight of about 1.16 g) appeared in the GDL, often referred to as coins of type I in historical literature. Their obverse carried the word ПЕЧАТЬ in Cyrillic script inscribed in the GDL state chancery language (Old Slavonic) (PEČAT – a stamp, mark), implying that the coin had been struck by the ruler himself, which guaranteed the purity and the real weight of the metal; the reverse featured a heraldic symbol consisting of two elements: a spearhead and a Greek cross with four arms of equal length (Fig. 15).

PEČAT-type coins were made from silver sheet blanks of high fineness; their striking was of a sufficiently high technical level. The coins are anonymous, which inevitably raises difficulties in their attribution. Many archaeologists and numismatists attribute them to Algirdas. The heraldic symbol depicted on the reverse is the only composite heraldic insignia in the GDL state heraldry. When representatives of two noble dynasties joined by marriage, it was common for the new coat of arms to be designed from the elements of the coats of arms of both families. In this case it could be a symbiosis of Algirdas' symbol – a spearhead – and his orthodox

neišvengiamai iškyla atributavimo sunkumų. Daugelis archeologų, numizmatų jas priskiria Algirdui. Reverse pavaizduotas heraldinis simbolis – vienintelis sudėtinis heraldinis ženklas LDK valstybinėje heraldikoje. Iprasta, kad, susijungus dviejų kilmingų dinastijų atstovams vedybiniais ryšiais, naujasis herbas sudaromas iš abiejų giminių herbų elementų. Šiuo atveju tai galėtų būti Algirdo simbolio ietigalio ir jo stačiatikės žmonos (pirmojo žmona – Vitebsko kunigaikštystė Anna, antroji – Tverės kunigaikštystė Julijona) simbolio graikiškojo kryžiaus simbiozė. Ietigalio su kryžiumi, kaip Algirdo dinastinio simbolio, prasmė galėtų būti aiškinama ir kaip Kęstučio bei Algirdo asmeninių ženklų junginys.

Iš istorijos žinoma, kad didysis kunigaikštis Algirdas LDK valdas į Rytus plėtęs ne tiek ginklu, kiek diplomatijos priemonėmis, savo vaikų dinastinėmis vedybomis prijungdamas prie jos daugelį rusenų (stačiatikių) žemų. Taip pat žinoma, kad valdant Algirdui bent keturis kartus buvo siūlomas LDK krikštas, tarpininkaujant Vakarų Europos monarchams. Tiesa, visi krikštijimo ketinimai tuo metu sužlugo dėl griežtos krikšto sąlygos, keliamos iš LDK pusės – grąžinti Vokiečių ordino užkarautas prūsų žemes ir iškeldinti ordiną į Aukso ordos pasienį kovai su kitatikiais. Taigi Algirdui artesnis buvo stačiatikių tikėjimas, todėl logiškas jo, kaip stačiatikių rusenų žemų valdovo, simbolis galėjo būti lygių galų graikiškasis kryžius. O Trakų kunigaikščio Kęstučio, labiausiai pasižymėjusio kariška narsa kovose su Vokiečių ordinu, ginant etnografinę Lietuvos teritoriją, dinastinis ženklas galėjo būti ietigalis. Vėliau karys su ietimi buvo vaizduojamas ir Kęstučio tévonijos – Trakų žemės – herbe. Valstybės valdovo – didžiojo kunigaikščio (Algirdo) – vardo nutylejimas numizmatikoje neįprastas reiškinys. Jo priežastis galėjo būti Algirdo ir Kęstučio dvivaldystė. Tiesa, kai kuriose monetose apskritimu įkalto žodžio PEČAT centre pavaizduotas toks pat, kaip ir šalia ietigalio, graikiškasis kryžius, galbūt nurodantis, kad Algirdas yra aukštesnis, taigi didysis kunigaikštis. Vienaip ar kitaip, graikiškojo kryžiaus simbolis dinastiniame heraldiniame ženkle gali rodyti Algirdo toleranciją krikščioniškomis konfesijoms.

PEČAT tipo monetų, kaip ankstyviausių LDK monetų, atributavimui reikšmingas yra netoli Kijevo, Borsčeve, rastas lobis. Jame kartu su Naugardo grivina, kelias Jonu Liuksemburgiečio ir Karolio I Prahos grašais, Vladimiro Algirdaičio ir jo brolio, Seversko Naugardo kunigaikščio

wife's symbol – the Greek cross (Algirdas' first wife was princess Anna of Vitebsk and his second wife was princess Juliana of Tver). The meaning of the spearhead with the cross, as Algirdas' dynastic symbol, could equally be explained as a combination of the personal insignia of the two rulers, Kęstutis and Algirdas.

It is known from history that Grand Duke Algirdas expanded the domains of the GDL eastwards using diplomacy rather than weapons, joining to it numerous Russian (Orthodox) lands through dynastic marriages of his children. It is also known that under the rule of Algirdas, the baptism of Lithuania was suggested at least four times through the intermediation of West European monarchs. It is also true that every intention of baptism failed at the time because of a strict condition raised by the GDL – returning the Prussian lands conquered by the Teutonic Knights and transferring the Order to the border of the Golden Horde for fighting against the infidels. Thus, the Orthodox faith was closer to Algirdas, hence the Greek cross with four arms of equal length could have been the logical symbol of his, as a ruler of Russian Orthodox lands. Whereas the dynastic insignia of Duke Kęstutis of Trakai, who distinguished himself as the most courageous fighter against the Teutonic Knights in protecting Lithuania's ethnographic territory, could have been the spearhead. Subsequently, a warrior with an spear was also depicted on the coat of arms of Kęstutis' patrimony, the land of Trakai.

It is an unusual phenomenon in numismatics not to disclose the name of the ruler of the state, the grand duke (Algirdas). The reason could have been joint governance by Algirdas and Kęstutis. However, on some coins, in the centre of the word PEČAT arranged in a circle, the same Greek cross as the one beside the spearhead is depicted, possibly indicating Algirdas' superiority, and so his being the grand duke.

One way or another, the symbol of the cross in the dynastic heraldic insignia might be suggestive of Algirdas' tolerance towards Christian confessions.

Significant for the attribution of PEČAT-type coins, as the earliest coins of the GDL, is the hoard found in Borschiv near Kiev.

Alongside one Naugard grivina, a few groats of John of Luxembourg and Prague groats of Charles I, and coins of Vladimir, son of Duke Algirdas, and of his brother Duke Dimitr Kaributas of Severski Naugard, the hoard is

Šančių lobis. ČDM

Šančiai hoard. ČDM

Kaributo Dimitro, monetomis dominuoja XIV a. Aukso ordos monetos. Lobyje rasta ir viena PEČAT tipo moneta. „Jauniausios“ lobio monetos yra Aukso ordos chano Muchamedo Buliako 1380 m. dirhamas ir Vladimiro Algirdaičio moneta, kaldinta XIV a. devintojo dešimtmečio pradžioje.

Tyrinėjant Kernavę, PEČAT tipo moneta rasta Pajautos slenyje buvusioje gyvenvietėje. Kaip teigia A. Luchtanas, po 1390 m. kryžiuočių užpuolimo slenyje nebuvo atstatinėjama nei pilis, nei gyvenvietė. Visas gyvenimas persikelė į viršutinę Nerijos terasą. Akivaizdu, kad moneta, žemėn patekusi iki 1390 m. sugriovimų, negalėtų būti priskiriama, tarkime, Vytautui, pradėjusiam valdyti LDK 1392 m.

Svarus argumentas taip pat yra faktas, kad PEČAT tipo monetų dažnai randama su tribriaunėmis lietuviškomis kapomis. Ypač iškalbus šiuo požiūriu yra Šančių lobis, kuriame rasta daugiausia (90 vnt.) PEČAT tipo monetų kartu su tribriaunėmis lietuviškomis kapomis (viена visa ir keturios po pusę) ir Moldavijos vaivados Petro Mušato (1375–1391 m.) grašiaisiais (4 vnt.), nukaltais jo valdymo pradžioje apie 1378 m. Lobio sudėtis rodytų, kad tribriaunes lietuviškos kapos buvo pagrindinė žaliava PEČAT tipo, matyt, ir vėlesnėms lietuviškoms monetoms kalti, tuo ir aiškintinas tribriaunių kápų retumas. Šią išvadą patvirtina ir tribriaunių kápų bei PEČAT tipo monetų radinių arealų sutapimas.

PEČAT tipo monetos yra dviejų atmainų, jos skiriasi mase (vid. masė – apie 1,16 g ir apie 0,53 g). Manoma, kad tai galėjo būti dviejų skirtinį nominalų monetos. Šios monetos skiriasi ir epigrafiškai. Mažosiose monetose žodis PEČAT įrežtas taisyklingame skritulyje, be tuščių pakraščių, skirtingu šriftu (16 pav.). Monetų reforma, kurios metu pakeista šio tipo monetų vidutinė masė, galėjo būti įvykdyta Algirdo valdymo pabaigoje arba tuojo po jo mirties (1377 m.), LDK sostą užėmus jo sūnui Jogailai. Pagal viduramžių Europos tradiciją paprastai dinastiniai simboliai pereidavo įpėdiniams, kurie neretai kaldindavo monetas, imituojančias savo tėvo, žymaus valdovo monetas. Tuo naujas valdovas pabrėždavo savo valdžios teisėtumą ir tėvo politikos tēstinumą.

Tyrinėjant XIV a. senkapius, kuriuose buvo laidojama senmeliškais papročiais, daugiausia rasta monetų, kuriuose vaizduojamas Gediminaičių dinastiniis simbolis , vadintamas Gediminaičių stulpais, reverse heraldinis simbolis – ietigalis su graikiškuoju

dominated by Golden Horde coins of the 14th century. In the hoard, one PEČAT-type coin was found too. The “youngest” coins in the hoard are a dirham of Khan Muhammad Bulak of the Golden Horde of 1380 and a coin of Vladimir, son of Duke Algirdas, struck in the early 1380's.

The excavations in Kernavė turned up one PEČAT-type coin in the former settlement in Pajauta Valley. According to Aleksiejus Luchtanas, after the Crusaders' offensive in 1390 neither the castle nor the settlement was rebuilt. People resettled on the upper terrace of the river Neris. Obviously, the coin which had been covered by dust before the destructions of 1390 could not be attributable to Vytautas, who came to power in 1392.

The fact that PEČAT-type coins have often been found together with trilateral Lithuanian *kapos* is a sound argument as well. Particularly eloquent in this respect is the Šančiai hoard, as it comprises most (90) of PEČAT-type coins along with trilateral Lithuanian *kapos* (one whole and four half-coins) and the groats of the Voivod Peter Mushat of Moldavia (1375–1391) (4 pieces) struck at the early stage of his rule in ca. 1378. The hoard's composition suggests that trilateral Lithuanian *kapos* were the main raw material for striking PEČAT-type coins and, seemingly, subsequent Lithuanian coins, which explains why Lithuanian *kapos* are so rare. This conclusion is also confirmed by the coincidence of the territories of finding trilateral *kapos* and PEČAT-type coins.

There are two varieties of PEČAT-type coins differing in weight (average weight about 1.16 g and 0.53 g, respectively). They are believed to have been coins of two different denominations. These coins also differ epigraphically. On the small-sized coins the word PEČAT is inscribed within a regular circle, leaving no empty edges, and in a different type (Fig. 16). A coin reform in the course of which the average weight of these coins was changed could have been completed at the end of Algirdas' rule or shortly after his death (1377) upon the accession to the throne of his son Jogaila. According to medieval European tradition, dynastic symbols normally passed over to successors, who as often as not struck coins imitating those of their father, a famous ruler. By this the new ruler emphasised the legitimacy of his power and the continuity of his father's policy.

Investigation of ancient graves of the 14th century in

16 pav. Lengvoji PEČAT tipo moneta. LNM

Fig. 16. Light PEČAT-type coin. LNM

17 pav. Kęstučio denarai iš Verkių lobio. ČDM

Fig. 17. Denarii of Kęstutis from the Šančiai hoard. ČDM

kryžiumi ✕ (17 pav.).

Pažymėtina, kad monetose su Gediminaičių stulpais ir ietigaliu su kryžiumi pavaizduotas ietigalis dažniausiai įmovinis, o jo forma veikiau panaši į masyvų keturkampio pjūvio arbaleto strėlės antgalį. Tuo šis simbolis iš esmės skiriasi nuo PEČAT tipo monetose pavaizduoto įtveriamо ietiglio (strėlės antgalio) ✕. Tai leidžia daryti prielaidą, kad monetos su Gediminaičių stulpais ir ietigaliu su kryžiumi yra vėlyvesnės negu PEČAT tipo monetos, nes arbaletas, kaip patobulintas ir galingesnis ginklas, į Lietuvą pateko vėliau negu ietis ar lankas. Be to, monetų su Gediminaičių stulpais ir ietigaliu su kryžiumi masė (vid. masė – apie 0,29 g) beveik dvigubai mažesnė negu lengvųjų ir 4 kartus mažesnė negu sunkiųjų PEČAT tipo monetų vidutinė masė.

Daugelio archeologų nuomone, monetas su Gediminaičių stulpais ir ietigaliu su graikiškuoju kryžiumi galėjo kaldinti Kęstutis – Trakų kunigaikštis nuo 1345 m., didysis Lietuvos kunigaikštis nuo 1381 m. iki mirties (1382 m.). Jis, kaip Algirdo submonarchs, galėjo turėti vasalinių monetų kardinimo regaliaj. Didžiausias Kęstučio denarų lobis rastas Verkiuose. Jame kartu su keliais Prahos grašiais ir tiksliai nedatuotais Vakarų Europos denarais aptikta apie 2 000 Kęstučio denarų. Kadangi Verkių lobyje yra nemažai ilgai apyvartoje buvusių sudilisių monetų, o lobis galėjo būti paslėptas XV a. pradžioje, galima spėti, kad Kęstučio tipo monetas galėjo kaldinti ir jo sūnus Vytautas, 1392–1401 m. valdės LDK kaip Jogailos vietininkas.

Be lengvųjų PEČAT tipo monetų, manoma, kaldintų jaunojo Algirdo įpėdinio LDK soste – Jogailos, jam priskirtina unikali moneta, rasta Vilniuje. Jos averse pavaizduotas dvigubas kryžius skyde, reverse – strėlės (arbaleto) antgalis su kryžiumi, kaip dinastinis

which people were buried according to the customs of idolatry, the most numerous finds were coins bearing the symbol □ of the Gediminian dynasty, referred to as the Gediminian columns, and the heraldic symbol, a spearhead with a Greek cross ✕, on the reverse (Fig. 17). It should be noted that the spearhead on the coins picturing the Gediminian columns and a spearhead with a cross is mainly socketed and its shape is rather similar to a massive crossbow arrowhead of square cross-section. In this respect the symbol is different from the hafted spearhead (arrowhead) ✕ depicted on PEČAT-type coins. This brings to an assumption that the coins with the Gediminian columns and a spearhead with a cross are attributable to a later date than PEČAT-type coins, because the crossbow, as an improved and more powerful weapon, emerged in Lithuania later than the spear or the bow. Moreover, the weight of the coins with the Gediminian columns and a spearhead with a cross (average weight about 0.29 g) is nearly twice as small as that of the light coins and four times as small as the average weight of the heavy PEČAT-type coins.

In the opinion of most of archaeologists, the coins picturing the Gediminian columns and a spearhead with a Greek cross could have been struck by Kęstutis, Duke of Trakai from 1345 and Grand Duke of Lithuania from 1381 until his death in 1382. As Algirdas' submonarch, he could have the regalia for striking vassal coins. The biggest hoard of the denarii of Kęstutis has been found in Verkiai. Along with a few Prague groats and west European denarii which have not been dated precisely, the hoard also contained some 2000 denarii of Kęstutis. As the hoard of Verkiai comprises quite many worn-out coins having long been in circulation, and the hoard itself might have been hidden in the early 15th century, one

Algirdaičių simbolis (18 pav.). Moneta kaldinta trumpai po 1386 m.

Vėliau Jogailos lietuviškų monetų averse buvo vaizduojamas raitas karys – Vyčio prototipas, reverse – dvigubas kryžius trikampiame skyde. Jose didysis kunigaikštis vaizduojamas kaip raitelis su šalmu, rankoje laikantis į priekį atkištą ietį arba kalaviją ašmenimis į viršų. Žirgas dažniausiai vaizduojamas iš kairės pusės – stovintis arba žengiantis (19 pav.).

Šio dizaino monetos galima vadinti pirmosiomis progenēmis (vedybinēmis) lietuviškomis monetomis, kaldintomis 1386 m. Jogailos ir Jadvigos vedybų proga. Kadangi dvigubas kryžius ilgainiui tapo Jogailaičių dinastijos simboliu, galima manyti, kad šios monetos buvo kaldinamos iki 1392 m., kai LDK buvo pavesta valdyti Vytautui.

Monetų vidutinė masė (0,5–0,6 g) rodytų, kad tai dvidenarais. Jų daugiausia rasta Raudondvario (Vilniaus r.) lobyje (8 vnt.) kartu su tribriaune kapa ir Vladimiro Algirdaičio moneta, Vilniaus žemutinės pilies lobyje (13 vnt.), taip pat Sosnico (Ukraina) lobyje, Mitkiškių lobyje, kasinėjant Kernavėje ir Ažugirių, Narkūnų, Sarių, Obelių (Ukmergės r.) senkapiuose. Tai vietinės monetos, nes radinių nedaug (apie 70 vnt.), o paplitimo arealas nedidelis.

Monetų raižytojų kvalifikacija buvo neaukšta, nes pasitaiko monetose pavaizduota ne tik skirtinė jojimo kryptis, bet ir spaudai nebaigtini: raitelis be kalavijo ar ieties, kartais netgi be rankų. Ikonografiškai išsiskiria monetos, kuriose raitelis pavaizduotas iš dešinės, kalaviją laiko placių užsimojęs už nugaras, o šuoliuojančio žirgo poza pateisina heraldinio simbolio Vytis pavadinimą. Nepaisant prastos kalimo kokybės, kai kurių Vilniaus žemutinės pilies lobio monetų apvadėlyje išskaitoma kirilica įkalta legenda **КНАЗЬ МАГ(ИЛ) П(ЕЧАТЬ)** (Kunigaikščio Jogailos ženklas).

Jogailos karūnavimo Lenkijos karaliumi proga galėjo būti nukaltos monetos, kurių averse pavaizduotas karūnuotas valdovas, reverse – Liūtas, virš jo išraižytas ornamentas iš dviejų susipynusių širdžių (20 pav.). Šis ornamentas dažnas Aukso ordos ir jos vasalų, Rusios kunigaikščių, monetose. Rusios monetose pasitaiko ir sudėtingesnių, ir paprastesnių šio ornamento atmainų, o Aukso ordos monetose jis vartojamas kartu su Ordos chanų tamgomis. Kaip nustatė Audronė Bluijienė, šio kryžminio pynimo ornamentas kilęs iš Egipto krikščionių koptų. Kuršiams

may guess that coins of Kęstutis type could have been struck also by his son Vytautas, who ruled the GDL in 1392–1401 as Jogaila's viceroy.

Apart from the light PEČAT-type coins that might have been struck by Jogaila, Algirdas' young successor to the GDL throne, a unique coin found in Vilnius is attributable to him. Its obverse features a double cross on a shield and the reverse bears a crossbow arrowhead with a cross, same as the dynastic symbol of the Algirdas family. The coin was struck for a short period of time after 1386. Later, the obverse of the Lithuanian coins of Jogaila depicted a warrior on horseback – the prototype of Vytis, and the reverse had a double cross on a triangular shield. On them the Grand Duke is portrayed as a helmeted mounted knight holding a lance in a forward looking position or a sword with the blade upwards. The horse is mainly depicted from the left side – standing still or at walk (Fig. 19).

Coins of this design can be referred to as the first commemorative (marital) Lithuanian coins struck in 1386 to commemorate Jogaila's marriage to Jadviga. As in the long run the double cross came to be the symbol of the Jagiellonian dynasty, these coins could possibly have been struck until 1392, when the rule over the GDL was delegated to Vytautas.

The average weight of the coins (0.5–0.6 g) would suggest them being double denarii. Most of them (8 pieces) have been found in the Raudondavaris (Vilnius) hoard along with a triangular *kapa* and a coin of Vladimir, son of Duke Algirdas, in the Vilnius Lower Castle hoard (13 pieces), also in the Sosnica hoard (Ukraine), Mitkiškiai hoard, during the excavations in Kernavė, as well as in the ancient graves in Ažugiriai, Narkūnai, Sariai and Obeliai (Ukmergė district). These are local coins as their finds have been scarce (about 70 pcs) and their distribution area is not large.

Iconographically distinctive are those coins on which the rider is depicted from the right side, the sword in his hand is held swung widely backwards, and the posture of the galloping horse justifies the name of the heraldic symbol Vytis.

Despite poor quality of striking, some coins from the Vilnius Lower Castle hoard bear a legend inscribed in Cyrillic on the rim **КНАЗЬ МАГ(ИЛ) П(ЕЧАТЬ)** (insignia of Duke Jogaila).

On the occasion of Jogaila's crowning as King of Poland

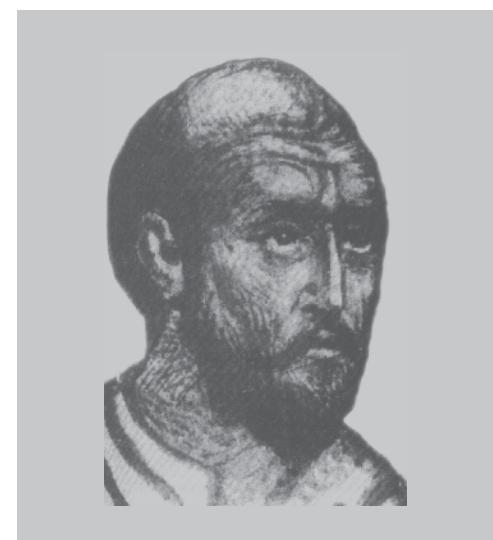
18 pav. Jogailos moneta su Algirdaičių dinastiniu simboliu. Apie 1386 m. LNM

Fig. 18. Coin of Jogaila featuring the dynastic symbol of the Algirdas family. Ca. 1386. LNM

19 pav. Jogailos pokrikštinės monetos su dvigubu kryžiumi. Po 1386 m. LNM, DK

Fig. 19. Post-baptism coins of Jogaila with a double cross. After 1386. LNM, DK

Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Jogailos portretas. Juzefo Smolinskio freska

Portrait of Grand Duke Jogaila of Lithuania. Fresco by Józef Smolinsky

20 pav. Jogailos vasalo Skirgailos denarai. LNM
Fig. 20. Denarii of Jogaila's vassal Skirgaila. LNM

jis žinomas nuo X a., o į Lietuvą pateko per germanus ir Skandinavijos vikingus. Kuršių žemėse archeologai randa tokio pavidalo plokštinių kiauraraščių kryžminio pynimo segių.

Atskirai aptartina Liūto, kaip heraldinio simbolio, kilmę lietuviškoje numizmatikoje. Kaip parodė E. Rimša studijoje apie 1385 m. Krėvos vedybinės sutarties aktą, prie šio akto buvo pritvirtintas Skirgailos antspaudas, kuriame vaizduojamas raitas kunigaikštis su kalaviju ir skydu. Raitelio skyde – Liūtas, įmantriai suraityta uodega.

Kaip žinoma, Skirgaila buvo patikimiausias Jogailos pagalbininkas, todėl 1382 m. nužudžius Kęstutį, Jogaila atidavė jam vietininko teisėmis valdyti Kęstučio tėvoniją – Trakus. Tikėtina, kad kartu paliko ir visas Kęstučio turėtas valdžios galias, taip pat ir teisę kaldinti vasalines monetas. Vasalinių monetų averse buvo privalu įkalti valdovo simboliką (atvaizdą, vardą, titulą), o reverse leidžiama vaizduoti vasalo požymius (dažniausiai – heraldinį simbolį). Tokia praktika atitiko ir kitų to meto šalių (pvz., Maskvos, kaip Aukso ordos vasalo) monetų kalybos principus. Po Lietuvos krikšto Jogaila savo broliui Skirgailai prie Trakų pridėjo ir Vilniaus žemę. Skirgailos valdžia išaugo, net pranoko Kęstučio turėtają galią, o Jogailos vardu kaldintų monetų averse atsirado karališkos išvaizdos karūnuoto valdovo atvaizdas. Reverse buvo tas pats Skirgailos simbolis – Liūtas (20 pav.). Šio tipo monetos galėjo būti kardinamais trumpai po 1386 m. krikšto kartu su moneta, kurios averse pavaizduotas Lenkijos heraldinis simbolis – Erelis, reverse – keturkojis gyvūnas, panašus į liūtą (21 pav.). Tai unikalus denaras, rastas 2000 m. Vilniaus žemutinės pilies lobyje, tradiciškai, kaip ir kitose lietuviškose monetose, su abiejose pusėse pavaizduotais heraldiniaisiais ženklais.

the coins portraying the crowned ruler on the obverse and a Lion on the reverse with the engraved ornament of two interwoven hearts above it may have been struck (Fig. 20). This ornament is frequent on the coins of the Golden Horde and of its vassals, Russian dukes. In Russian coins, varieties of this ornament are sometimes simple, sometimes more complex, while on the coins of the Golden Horde the ornament is used in combination with the *tamgas* of the Horde's khans.

As ascertained by Audronė Bluijienė, this ornament of cross weave has come from the Egyptian Coptic Christians. Among the Curonians it was known from the 10th century having come to Lithuania via the Teutons and the Scandinavian Vikings. In the Curonian lands archaeologists have found hole-patterned brooches of cross weave in this shape.

The origin of the Lion as a heraldic symbol in Lithuanian numismatics requires a separate discussion. As shown by E. Rimša in his study on the Marital Act of Krėva of 1385, Skirgaila's seal was fixed to this Act, on which a mounted knight with a sword and a shield was depicted. The Knight's shield has a Lion with its tail twisted in a refined manner.

Skirgaila is known to have been Jogaila's most trustful assistant, therefore, on the assassination of Kęstutis in 1382, Jogaila gave over to Skirgaila Kęstutis' patrimony Trakai for governance with the rights of a viceroy. He is likely to have also been granted all previous powers of Kęstutis, including the right of striking vassal coins. Vassal coins were required to feature the ruler's symbols (image, name, title) on the obverse, while on the reverse the vassal's features (mainly his heraldic symbol) were allowed. After the baptism of Lithuania Jogaila added Vilnius land to Trakai to be governed by his brother

Tuo pačiu metu atsirado naujo tipo krikščioniškos monetos, kurių averse didoką taškų apvadėlyje pavaizduotas naujasis Jogailos herbas – dvigubas kryžius skyde, reverse – sudėtingas, vienareikšmiai neidentifikuojamas siužetas. Kartais tame įžiūrima žuvis ar popiežiaus žiedas, dovanotas Jogailai Lietuvos krikšto proga (22 pav.). Stiliškai monetos panašios į Aukso ordos monetas. Jose pridėta daugybė atsitiktinių didokų taškų, dalis jų suskaido siužetą į dvi dalis; aplink – iš tokių pat taškų sudarytas apvadėlis. Beje, daugelyje šio tipo monetų šalia dvigubo kryžiaus skydo suraityti ornamentai.

Pažymėtina, kad iškalti totoriški puošybos elementai lietuviškose monetose nebūtinai reiškia LDK pavaldumą ar duoklės mokėjimą Aukso ordai. Viena iš priežasčių totoriškai ornamentikai atsirasti galėjo būti monetų raižytojo kilmė. Totorišką „paramą“ kalant savas monetas Jogaila galėjo gauti 1380 m., sudaręs su Aukso ordos emyrū Mamajumi sutartį prieš Maskvą.

Aprašytos Jogailos monetos yra vietinės, rastos Vilniuje ir gretimose Rytų Lietuvos vietovėse. Daugiausia jų aptikta 2002 m. kasinėjant Vilniaus žemutinės pilies teritoriją, kartu su puse lietuviškos tribriaunės kapos. Monetų retumas rodo, kad jų emisija buvo itin trumpalaikė. Dvigubas kryžius LDK heraldikoje pradėtas vartoti Jogailos, kaip manoma, po jo apskrikštijimo Vladislavui ir vedybų su Lenkijos ir Vengrijos karaliaus Liudviku I (1370–1382 m.) dukterimi, Lenkijos sosto paveldėtoja Jadvyga 1386 m. Šios vedybos ilgam laikui dinastiniams ryšiais sujungė LDK su Lenkija.

Jogailos valdymo laikotarpiui priskiriamos ir jo jaunesniojo brolio bei artimiausio rėmėjo Kaributo, po krikšto pagal Rytų bažnyčios apeigas priėmusio Dimitro vardą ir valdžiusio Seversko Naugardą (1380–1393 m.),

21 pav. Jogailos vasalo Skirgailos kaldintas denaras. LNM

Fig. 21. Denarius struck by Jogaila's vassal Skirgaila. LNM

22 pav. Jogailos lietuviškas denaras iš Vilniaus žemutinės pilies lobio. LNM

Fig. 22. Lithuanian denarius of Jogaila from the Vilnius Lower Castle hoard. LNM

Skirgaila. Skirgaila's power increased, even exceeded the previous power of Kęstutis, and on the obverse of the coins struck on behalf of Jogaila a royal image of the crowned ruler appeared. The reverse carried the same symbol of Skirgaila – a Lion (Fig. 20). Coins of this type could have been struck for a short while after the baptism in 1386 together with the coin featuring the heraldic symbol of Poland, Eagle, on the obverse and a quadruped animal resembling a lion on the reverse (Fig. 21). This is a unique denarius discovered in the Vilnius Lower Castle hoard in 2000, which, following the tradition of other Lithuanian coins, bore heraldic insignia on both sides. At the same time Christian coins of a new type appeared the obverse of which depicted the new coat of arms of Jogaila, a double cross on a shield, rimmed by rather large dots, and the reverse portrayed a complicated theme hard to identify unambiguously. Sometimes a fish or the pope's ring given to him as a gift on the occasion of the baptism of Lithuania can be discerned in it (Fig. 22).

Jogaila's coins described above are local ones, discovered in Vilnius and the neighbouring locations in eastern Lithuania. Most of them were discovered in 2002 during the excavations on the territory of the Vilnius Lower Castle along with one half of the Lithuanian trilateral *kapa*. The rarity of the coins shows they were issued for an exclusively short period of time.

It was Jogaila who first used the double cross in GDL heraldry, assumingly, upon his baptism as Wladislaw and marriage to the daughter of King Louis I of Poland and Hungary (1370–1382), successor to the Polish throne Jagwiga in 1386. This marriage dynastically linked the GDL and Poland for a long time.

The coins of Jogaila's younger brother and closest supporter Kaributas, who, after having been baptised

23 pav. Kaributo Dimitro kaldinta Seversko Naugardo monetų. XIV a. pab.

Fig. 23. Coin of Seversko Naugard struck by Dimitr Kaributas. Late 14th c.

24 pav. Vytauto dvidenariai.
XIV a. pabaiga–XV a. pirmoji pusė. ČDM

Fig. 24. Double denarii of Vytautas.
Late 14th c.–1st half of the 15th c. ČDM

monetos (23 pav.), nukaldintos pagal Aukso ordos dirhamus. Monetų averse šalia totožiškų rašmenų įkaltas kunigaikščio Kaributo Dimitro ženklas, panašus į jo uošvio ir svainio, Riazanės kunigaikščio Olego, monetų tamgą, tapusių giminės simboliu. Dviejose lobiuose Padniestrėje ir Pavolgyje (Černigovo sritis) rasta 13 šio tipo monetų, kurių masė įvairuoja nuo 0,65 iki 1,5 g. 1392 m. Vytautas, pagaliau pasiekęs, kad Jogaila pavestu jam valdyti LDK, pasirodė kaip ryžtingas valstybės reformatorius. Nušalinės nepaklusniuosius sritinius kunigaikščius – Seversko Naugardo kunigaikštį Kaributą Dimitrą (1393 m.), Kijevo kunigaikštį Vladimirą Algirdaitį (1394 m.) ir Smolensko kunigaikštį Jurijų Sviatoslavovičių (1395 m.), – jis paėmė valdžią į savo rankas. Į nušalintųjų vietą be paveldėjimo teisės paskyrė savo patikimus bajorus. Kartu buvo panaikintos ir vasalų suvereniteto apraiškos – sritinių monetų kaldinimas. Pats Vytautas pradėjo kaldinti naujo tipo monetas (su Vyčiu ir Gedimino stulpais) (24 pav.). Jų averse valdovas vaizduojamas raitas karys su šalmu ir kalaviju rankoje – Vytis, reverse – Gediminaičių stulpai, jų centre įkalta gotiška lotyniškos abécélės raidė ॥, reiškianti jo krikšto vardą Aleksandras. Nuo šiol visose lietuviškose monetose legendos rašomos išimtinai lotyniškai. Apačioje, po Gediminaičių stulpais įkaltu romėnišku skaitmeniu II, nurodytas nominalas – dvidenaris. Vélesnėse lietuviškose monetose nominalo žymėjimas romėniškais skaitmenimis tapo ilgaamžė tradicija, siekiančia XVII a. antrają pusę. Viršuje, dešiniau arba kairiau nuo centrinio Gediminaičių stulpų bokšto, tuo pačiu puansoneliu įkaltas veikiausiai asmeninis spaudo raižytojo ženklelis. Pažymėtina, kad ne taip, kaip Jogailos monetų su Vyčiu ir dvigubu kryžiumi, kuriose žirgo jojimo orientacija,

according to the ritual practices of the Eastern Church, took the name of Dimitr and governed Severski Naugard (1380–1393), struck after the Golden Horde dirhams, are also attributable to the period of Jogaila's reign.

When in 1392 Vytautas eventually satisfied his ambition to be appointed by Jogaila to govern the GDL, he showed himself as a resolute reformer of the state. Having removed the disobedient regional dukes – Duke Dimitr Kaributas of Severski Naugard (in 1393), Duke Vladimir, son of Algirdas, of Kiev (in 1394), and Duke Juri Sviatoslavovich of Smolensk (in 1395), he took power into his hands.

The removed dukes were replaced by loyal nobles without the right of succession. At the same time he abolished manifestations of vassal sovereignty, such as the striking of local coins. Vytautas himself commenced striking coins of a new type carrying the Vytis and the Gediminian columns (Fig. 24). On their obverse, the ruler is portrayed as a helmeted warrior on horseback with a sword in his hand as the Vytis; the reverse carries the Gediminian columns with the Latin letter ॥ inscribed in the Gothic script in their centre, standing for his Christian name Aleksandras. Since then, legends on all Lithuanian coins were inscribed exclusively in Latin. The Roman numeral II, inscribed at the bottom under the Gediminian columns, indicated the coin's denomination, the double denarius. Indicating the denomination on subsequent Lithuanian coins with Roman numerals became an age-long tradition until the second half of the 17th century. At the top, on the right or left of the Gediminian columns' central tower, inscribed by the same little punch, most probably is the die engraver's personal insignia.

It should be noted that, differently from the coins of Jogaila that bear the Vytis and a double cross, on which the orientation of the galloping horse and, hence, the position

25 pav. Vytauto antspaudas. 1420–1430 m. ER
Fig. 25. Vytautas' seal. 1420–1430. ER

26 pav. Vytauto moneta. XV a. pr. LNM
Fig. 26. Vytautas' coin. Early 15th c. LNM

27 pav. Vytauto sritinės monetos, kaldintos LDK slaviškoms žemėms. XV a. pr.
Fig. 27. Vytautas' regional coins struck for the Slavonic lands of the GDL. Early 15th c.

kartu ir kalavijo laikymas, įvairuoja, visuose Vytauto dvidenariuose Vytis pavaizduotas iš dešinės. Tai išskirtinis Vytauto monetų požymis, kurį, beje, patvirtina ir jo 1420–1430 m. vartotas antspaudas. Jose, kaip ir antspaudė, valdovo skyde vaizduojami Gediminaičių stulpai (25 pav.).

Archeologo E. Svetiko duomenimis, monetų su Vyčiu ir Gedimino stulpais daugiausia aptikta krikščioniškų apeigų kapuose. Žymiausi yra Aluonos Šklérių (Trakų r.) ir Krūminių (Valkininkų vlsč.) lobiai.

Įdomi šių monetų atmaina su dvigubais Gediminaičių stulpais (26 pav.); tokia moneta pirmą kartą rasta kasinėjant Bečių (Ukmergės r.) senkapį. Ji daug meniškesnė, ypač iškaltas Vytis. Panašios monetos rastos taip pat kasinėjant Vilniaus žemutinę pilį. Jos, matyt, kaltos Vilniuje po 1401 m. Vilniaus–Radomo sutarties, kuria Vytautas buvo oficialiai pripažintas didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu.

Kasinėjant Kernavėje, giliau 1420 m. kultūrinio sluoksnio rasta dar 1 tokia moneta. Panašaus dizaino 2 monetos žinomas iš Drozdovo (Maskvos sritis) lobio. Jų aversas vienodas – dvigubi Gediminaičių stulpai, o reverse pavaizduotas į dešinę žengiantis plėšrus gyvūnas, kurio uodega pasibaigia lelja; žemiau – panašus, tik gerokai mažesnis gyvūnas (27 pav.). Manoma, kad šios monetos susijusios su Smolensko kunigaikščio Jurijaus Sviatoslavovičiaus 1401 m. maištu ir konflikto pabaiga, Vytautui 1404 m. numalšinus maištą ir galutinai prijungus Smolenską prie LDK. Su šia versija susijęs ir Vokiečių ordino agento Henne 1428 m. rugpjūčio 15 d. laiškas iš Smolensko magistrui Pauliui fon Rusdorfui. Jame rašoma, kad Vytautui pavaldūs rusų kunigaikščiai jo garbei kaldina monetas.

Vytauto valdymo laikams taip pat priskirtinos Aukso

of the sword varies, on all Vytautas' double denarii the Vytis is depicted from the right. This is a distinguishing feature of Vytautas' coins which, by the way, is confirmed by the seal used by him in 1420–1430. Similar to the seal, the coins feature the Gediminian columns depicted on the ruler's shield (Fig. 25).

An interesting variation of these coins is a coin with double Gediminian columns; such a coin was found during the excavations of an ancient grave in Bečiai (Ukmergė district) (Fig. 26). It is substantially more artistic, especially the Vytis. Similar coins have also been found while excavating the Vilnius Lower Castle. They must have been minted in Vilnius after the Union of Vilnius–Radom in 1401, by which Vytautas was officially recognised Grand Duke of Lithuania.

During the excavations in Kernavė, one more such coin was found below the cultural layer dating to 1420. Two coins of a similar design have been known from the hoard of Drozdov (Moscow oblast). The obverse of the two is identical – double Gediminian columns, while the reverse depicts a predator stepping right with its tail ending in a lily; there is a similar animal below, only substantially smaller in size (Fig. 27). These coins are believed to relate to the revolt of Duke Juri Sviatoslavovich of Smolensk in 1401 and the end of the conflict on the suppression of the revolt by Vytautas in 1404 and finally annexing of Smolensk to the GDL. This version also relates to the letter by Henne, an agent of the Teutonic Knights, of 15 August 1428 to Master Paul von Rusdorf from Smolensk. It says about striking coins in honour of Vytautas by the Russian knights subordinate to him.

The coins of the Golden Horde and Kafa, countersigned with the Gediminian columns, are also attributable to the period of Vytautas' rule (Fig. 28). Marked like this were

28 pav. Gediminaičių stulpais kontrasignuotos totoriškos monetos. XV a. pr.

Fig. 28. Tatar coins countersigned with the Gediminian columns. Early 15th c.

29 pav. Švitrigailos dvidenario aversas.
1430–1432 m. DK

Fig. 29. Obverse of a double denarius of Švitrigaila. 1430–1432. DK

30 pav. Kazimiero Jogailaičio LDK moneta (Krūminių lobis). ČDM

Fig. 30. GDL coin of Casimir Jagiellonian (Krūminiai hoard). ČDM

ordos ir Kafos monetos, kontrasignuotas Gediminaičių stulpais (28 pav.). Taip buvo paženklintos prekybos keliais į LDK per muitines patenkančios svetimų kraštų monetos.

Vytauto priimtas LDK monetų dizainas ilgainiui tapo tradicinis, o tai dažnai atsitikdavo ir su kitų ypač didelį autoritetą įgijusių valdovų monetomis. Jo įpėdiniai LDK soste kaldo tokio pat tipo su Vyčiu ir Gediminaičių stulpais dvidenarius, tiesa, pakeisdami svarbiausią požymį – monogramą Gediminaičių stulpų viduje. Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Švitrigailos (1430–1432 m.) dvidenariuose įkaltas jo krikščioniško vardo Boleslovas inicialas – gotiška raidė **B** (29 pav.). Kadangi Švitrigaila valdė LDK vos dvejus metus, šių monetų nukalta palyginti nedaug. Jų randama kartu su Vytauto ir Kazimiero Jogailaičio (1440–1492 m.) monetomis, kuriose Gediminaičių stulpų viduje įkalta gotiška raidė **B** (30 pav.). Šioms monetoms būdinga tobulesnė ir našesnė, palyginti su kitomis ankstyvomis lietuviškomis monetomis, gamybos technologija, jos pasižymi ypač preciziškai specialiais puansonais įkaltu valdovo inicialu ir apačioje, po Gediminaičių stulpais, romenišku skaičiumi II pažymėtu nominalu – dvidenaris. Pažymėtina, kad visų monetų su Vyčiu ir Gediminaičių stulpais masė yra apytikriai vienoda (apie 0,4 g), sidabro praba – apie 500.

the coins of foreign lands brought to the GDL through customs by trade routes.

The design for the GDL coins adopted by Vytautas became traditional in the long run, which was also often the case with the coins of other rulers of extraordinary high authority. Vytautas' successors to the GDL throne struck the same type of double denarii that featured the Vytis and the Gediminian columns altering, however, their main feature – the monogram incorporated in the Gediminian columns. The double denarii of Grand Duke Švitrigaila of Lithuania (1430–1432) bear the initial for his Christian name Boleslovas – the Gothic letter **B** (Fig. 29).

As the GDL was under the rule of Švitrigaila for only two years, relatively few coins of this type were struck. They have been found together with the coins of Vytautas and Casimir Jagiellonian (1440–1492), on which the Gothic letter **B** is incorporated in the Gediminian columns (Fig. 30). These coins are characteristic of an improved and more efficient striking technology compared to that of the other early Lithuanian coins; they are notable for the ruler's initial inscribed by special punches with exclusive precision and for the denomination, double denarius, marked by the Roman numeral II at the bottom, below the Gediminian columns. It should be noted that all coins featuring the Vytis and the Gediminian columns have largely the same weight (about 0.4 g) and silver fineness of around 500.

Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas.
J. Mateikos paveikslo „Žalgirio mūsis“
fragmentas ►

Grand Duke Vytautas of Lithuania. Fragment of the painting “Battle of Grünwald”
by J. Matejko ►

Didysis Lietuvos kunigaikštis Žygimantas Augustas. LDM

Grand Duke Sigismund Augustus of Lithuania. LDM